

„Подкрепа за изпълнението на решенията на Европейския съд по правата на човека и стандартите и препоръките на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание за България (затворническа реформа)“

**НАРЪЧНИК ЗА НОВИТЕ ПРАВНИ СРЕДСТВА
ЗА ЗАЩИТА ПРИ ОСПОРВАНЕ НА УСЛОВИЯТА
НА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА, ВЪВЕДЕНИ ОТ
ЗАКОНА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАКАЗАНИЯТА
И ЗАДЪРЖАНЕТО ПОД СТРАЖА
(ДВ, БР. 13 ОТ 7.02.2017)**

от Цвета Желязкова

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**НАРЪЧНИК ЗА НОВИТЕ ПРАВНИ
СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА ПРИ
ОСПОРВАНЕ НА УСЛОВИЯТА
НА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА,
ВЪВЕДЕНИ ОТ ЗАКОНА ЗА
ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАКАЗАНИЯТА И
ЗАДЪРЖАНЕТО ПОД СТРАЖА
(ДВ, бр. 13 от 7.02.2017)**

Мненията в настоящия документ са на авторите и е възможно да не отразяват официалната политика на Съвета на Европа.

Всички искания за възпроизвеждане или превод на целия документ или на части от него следва да се отправят към дирекция „Комуникация“ (F-67075 Strasbourg Cedex или publishing@coe.int). Кореспонденцията по всички други въпроси, свързани с документа, да се адресира до Генерална дирекция „Права на човека и върховенство на закона“.

Оригинално заглавие:
Наръчник за новите правни средства за защита при оспорване на условията на лишаване от свобода, въведени от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ДВ, бр. 13 от 7.02.2017)

© Съвет на Европа, януари 2018 г.
Българско издание

Корици и оформление:
“Ди Ем Ай Дивелопмънт” ЕООД
Отпечатано в София, България, от
“Ди Ем Ай Дивелопмънт” ЕООД

Текстът е създаден от и използван с разрешението на Съвета на Европа. Този превод се публикува по споразумение с Съвета на Европа, но под отговорността на преводача.

Превод от английски език:
Гергана Манолова

Автор:
Цветана Желязкова

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

ГДИН	Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, Министерство на правосъдието
ЕКПЧ	Европейска конвенция за правата на човека
ЕСПЧ	Европейски съд по правата на човека
ЕПЗ	Европейски правила за затворите
ЗИНЗС	Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража
КПИ	Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание
HELP	Human Rights Education for Legal Professionals (HELP), „Обучение по права на човека за юристи“ (програма на Съвета на Европа)
HUDOC	Базата данни с практиката по Европейската конвенция за правата на човека (сега включваща и стандартите на КПИ и други)

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	6
ЧАСТ 1	7
ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ	7
ЧАСТ 2	9
НОВИ ПРЕВАНТИВНИ ПРАВНИ СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА	9
ЧАСТ 3	13
НОВИ КОМПЕНСАТОРНИ СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА	13
ЧАСТ 4	18
ДРУГИ ПРОМЕНИ В ЗИНЗС	18

ВЪВЕДЕНИЕ

Този наръчник е разработен като част от проекта „Подкрепа за изпълнението на решенията на Европейския съд по правата на човека и стандартите и препоръките на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание за България (затворническа реформа)“. В рамките на общата цел на проекта – „подобряване и развиване на ефективна и цялостна затворническа реформа в България в съответствие с европейските стандарти и по-специално с Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) и стандартите и препоръките на Комитета за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (КПИ)“, една от целите на наръчника е да повиши капацитета на съдиите и прокурорите (в страната) по отношение прилагането на забраната на изтезанията, нечовешкото и унижително отношение в съответствие с европейските стандарти.

Наръчникът се фокусира върху нововъведените превантивни и компенсаторни правни средства за защита в Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС) (ДВ, бр. 13 от 7.02.2017 г.) Тези промени в българското законодателство са въведени след пилотното решение на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) Нешков и други срещу България. Целта на законодателството е да предостави нови средства за защита на разположение на съдебната система, като същите следва да се разглеждат в рамките на, кприложимите европейски стандарти, практиката на ЕСПЧ по прилагане на член 3 от ЕКПЧ, както и стандартите на КПИ и Европейските правила за затворите¹. Наръчникът обобщава и други промени в ЗИНЗС, които също биха могли да допринесат за налагане на европейските стандарти от съдебната система.

1. Препоръка Rec(2006)2 на Съвета на Министрите към страните-членки във връзка с Европейските правила за затворите

ЧАСТ I

ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Познаването на основните източници на информация, очертаващи настоящите европейски стандарти, е от основополагащо значение при прилагането на нововъведените превантивни и компенсаторни правни средства за защита в съответствие с тези стандарти.

Базата данни HUDOC предоставя достъп до съдебната практика на ЕСПЧ (решения на Голяма камара, на Камарите и на Комитета, комуникирани случаи, съвещателни мнения и правни обобщения от Информационния бюлетин за съдебната практика), практиката на Европейската комисия за правата на човека (решения и доклади) и Комитета на министрите (резолюции)². Част от базата данни HUDOC е и нововъведеният инструмент търсене HUDOC Executions. Той осигурява информация за състоянието на изпълнение на решенията на ЕСПЧ, решенията, взети по съответните дела от Комитета на министрите на Съвета на Европа, и дава полезни подробности относно общите и индивидуалните мерки, приети от страните - членки по делата на ЕСПЧ³.

Базата данни HUDOC на Съда може да бъде намерена на следния интернет адрес: <http://www.hudoc.echr.coe.int>

HUDOC Executions може да бъде намерен на следния интернет адрес: <http://hudoc.exec.coe.int>

Докладите на КПИ се използват от ЕСПЧ в две основни насоки – (1) спомагане за установяването на фактическата обстановка по жалбата, и (2) подпомагане при оценката на това дали условията на лишаване от свобода са били достатъчно тежки, за да породят нарушение на член 3. Съдът може също така (3) да приложи общите стандарти на

2. Наръчник на потребителя на HUDOC - http://www.echr.coe.int/Documents/HUDOC_Manual_2012_ENG.pdf

3. Информация относно изпълнението на делото Нешков и други срещу България (дела №№ 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 и 9717/13)

КПИ при оценяването на съвместимостта на условията на лишаване от свобода с член 3⁴.

Докладите на КПИ до страните, консолидираната декларация на стандартите, издадените публични изявления с оглед неизпълнението на препоръките (както в случая на България през 2015 г.) могат да бъдат намерени на <http://www.coe.int/en/web/cpt/home>.

Отскоро е въведена и системата HUDOC CPT, която позволява да се намерят препоръките на КПИ по тематични области. Тя може да бъде намерена на интернет адрес: <http://hudoc.cpt.coe.int>.

Европейските правила за затворите отразяват както стандартите на КПИ, така и юриспруденцията на Съда: <http://www.coe.int/en/web/prison/conventions-recommendations#recommendations-bookmark>

HELP – Програма „Обучение по права на човека за юристи“ (програма на Съвета на Европа) подкрепя страните членки на Съвета на Европа при прилагането на Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) на национално ниво в съответствие с препоръка (2004) 4 на Комитета на министрите, декларацията от Интерлакен от 2010 г., декларацията от Брайтън от 2012 г. и декларацията от Брюксел от 2015 г. Тя осигурява широк набор от обучителни ресурси върху ЕКПЧ.

Програмата HELP може да бъде намерена на интернет адрес: <http://www.coe.int/en/web/help/home>

Министерство на правосъдието на Република България –
Раздел „Права на човека“: <http://www.mjs.bg>

Интернет портал „Права на човека“: <http://humanrights.bg> .

Порталът е създаден от Министерството на правосъдието и Националният институт на правосъдието с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм 2009-2014.

Той включва съдебна практика на ЕСПЧ в превод на български, доклади, анализи, електронни книги, презентации от семинари и обучения.

4. Виж Обучителната програма за магистрати върху забраната за изтезания, нечовешко и унижително отнасяне (с фокус върху условията в затворите, оценка на жалбите на затворниците и присъждане на обезщетение), изготвена от Цвета Желязкова, Джим Мърдок, Ивана Роаня, стр. 20.

ЧАСТ II

НОВИ ПРЕВАНТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА

НАСОКИ НА ЕСПЧ И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

В пилотното си решение Нешков и други от 27.01.2015 г.⁵ Съдът намира, че в България има системни проблеми с лошите условия на лишаване от свобода (поради пренаселване и незадоволителни материални условия) и липса на ефективни правни средства за защита (компенсаторни и превантивни такива), които да са достъпни за лишените от свобода.

Въвеждането на ново превантивно средство за защита с последните промени в ЗИНЗС (в сила от 01.05.2017 г.) следва пилотното решение Нешков и други срещу България и по-рано приетото решение Харакчиев и Толумов срещу България⁶, както и решението Кехайов срещу България⁷. Изпълнението на двайсет и осем повтарящи се решения срещу България, които засягат нечовешкото и унизително отнасяне към жалбоподателите в пенитенциарни заведения между 1996 г. и 2016 г., дължащо се по-специално на пренаселване, лоши хигиенни и материални условия, ограничени възможности за дейности извън килиите, недостатъчна медицинска грижа и продължително прилагане на ограничаващ затворнически режим по отношение на обвинените или осъдените, съчетани с последиците от неподходящите битови условия, е групирано под водещото дело Кехайов срещу България⁸. В тези решения Съдът анализира наличните процедури по Административнопроцесуалния кодекс (процедури по чл. 250 и чл. 257-258) и приема, че „това средство за защита, въпреки че теоретично е способно да осигури правна защита на жалбоподателите, не изглежда за момента да може да направи това на практика... Нищо обаче не представлява пречка то да бъде моделирано така, че да покрива та-

5. *Делото на Нешков и други срещу България* (дела №№ 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 и 9717/13). Решението стана окончателно на 1 юни 2015 г.

6. *Делото на Харакчиев и Толумов срещу България*, №№ 15018/11 и 61199/12, 8 юли 2014 г.

7. *Делото на Кехайов срещу България* (№ 41035/98) 18 януари 2005 г.

8. БАЗА ДАННИ HUDOC EXEC: [http://hudoc.exec.coe.int/eng#{"fulltext":\["Кехайов"\],"EXECDocumentTypeCollection":\["СЕС"\],"EXECIdentifier":\["004-3589"\]}](http://hudoc.exec.coe.int/eng#{)

кива жалби, както е показано например в неговото развитие от българските административни съдилища във връзка с осигуряване на лекарства за онкологично болни пациенти (вижте Захариева срещу България (решение за допустимост), № 6194/06, §§ 51-55, 20 ноември 2012 г.). Всички неясни въпроси, например подхода на съдилищата към такива искове, подходящите ответници, продължителността на задължителните предписания срещу властите и точния начин на тяхното изпълнение, могат да бъдат изяснени в отделни случаи. Въпреки това не изглежда, че това е така за момента” (Харакчиев и Толумов срещу България пар. 228). В по-късното решение Нешков и други срещу България Съдът добавя и допълнително съображение – липсата на гаранции, че тези производства се развиват с достатъчна скорост. Съдът очертава следните характеристики, които трябва да имат ефективните превантивни средства за защита⁹:

◇ Изисквания по отношение на административния/ съдебния орган, който разглежда делата:

- Да бъде независим по отношение на органите, които отговарят за системата на затворите;
- Да обезпечава ефективното участие на лишените от свобода в разглеждането на техните оплаквания;
- Да осигурява бързото и надлежно разглеждане на жалбите на затворниците;
- Да разполага с широка гама от правни средства за преодоляване на проблемите, които лежат в основата на тези оплаквания;
- Решенията му да имат обвързваща сила и да подлежат на изпълнение;
- Всяко подобно средство за защита трябва да бъде и в състояние да осигури подобрене на положението на оплакващия се в разумно кратки срокове.

Следвайки тези принципи и съображения, новият превантивен механизъм беше разработен и въведен с последните промени в ЗИНЗС.

9. Виж Обучителната програма за магистрати върху забраната за изтезания, нечовешко и унижително отнасяне (с фокус върху условията в затворите, оценка на жалбите на затворниците и присъждане на обезщетение), изготвена от Цвета Желязкова, Джим Мърдок, Ивана Роаня, стр. 35

ПРОЦЕДУРА ПО ГЛАВА ШЕСТА ОТ ЗИНЗС

Това е специална процедура по отношение на общата процедура по чл. 250 от Административнопроцесуалния кодекс.

Целта на процедурата е определена в чл. 276 – 1) прекратяване на действията или бездействията на органа по изпълнение на наказанията или на длъжностното лице, които представляват нарушения на забраната по чл. 3; 2) извършването на действия с цел прекратяване или предотвратяване на нарушение на забраната по член 3 на ЗИНЗС. Трябва да се отбележат специалните разпоредби на чл. 276 (2) "Липсата на изрично формулирано в нормативен акт задължение за извършване на фактически действия не е пречка искането по ал. 1 да бъде уважено, за да се прекрати нарушението на чл. 3." Тази разпоредба дава на разположение на националните съдилища инструмент, който цели преодоляване на формалния подход, посочен като един от основните проблемни подходи, водещи до неефективност по смисъла на член 13 от Конвенцията на наличните преди това национални правни средства за защита

Процедура:

1. Процедурата започва по инициатива на затворник или задържан, който може пряко да се обърне към съответния административен съд по местоизпълнението на наказанието „лишаване от свобода“ или мярката „задържане под стража“. Искането може да бъде подадено и чрез затвора или съответната областна или териториална служба „Изпълнение на наказанията“, която е задължена да го препрати на административния съд по местоизпълнение на наказанието или задържането под стража в рамките на три дни от получаването му, заедно с данни относно основанието на оспорваното действие или бездействие.
2. Страните по производството са задържаният/затворникът/неговите или нейните представители и началникът на затвора или съответната областна или районна служба „Изпълнение на наказанията“.
3. Искането се разглежда в открито заседание.
4. Процедурата следва да се развива по бърз начин – от подаването на искането (което трябва да се отбележи в специална книга в

съда) до произнасянето на съда трябва да са изминали не повече от 14 дни.

Доказателствени средства:

1. Законът дава на националните съдилища власт да извършват проверки на действията и бездействията, чието прекратяване се търси, както и основанията за тях чрез полицията, прокуратурата, омбудсмана, експерти или неправителствени организации, както и всеки друг начин (чл. 278).

Включването в доказателствените средства на докладите на неправителствените организации, омбудсмана и др. (което може да включва също и докладите на КПИ, Европейските правила за затворите и т.н.) дава на националните съдилища достатъчно възможности да получат цялата необходима информация, като по този начин избегнат твърде строгото прилагане на правилото "affirmanti incumbit probation".

Съдебно решение:

Съдът може да разпорежи на администрацията да прекрати нарушението и да я задължи да изпълни всички необходими действия (като например прехвърляне, подобрения на специфични условия и т.н.), или да отхвърли искането.

Съдебното разпореждане може да бъде обжалвано в рамките на три дни пред състав от трима съдии от същия съд.

За неуредените в тази глава въпроси, се прилагат разпоредбите от Глава петнадесета, част I на Административнопроцесуалния кодекс.

НАСОКИ НА ЕСПЧ И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

Следвайки развитието на национална съдебна практика след 2003 г., която включва няколко решения за присъждане на обезщетения при искиове за условията на лишаване от свобода, ЕСПЧ приема¹⁰, че с оглед на това развитие в юриспруденцията, искът по част 1 от Закона от 1988 г. може по принцип да се разглежда като ефективно национално средство за защита по отношение на оплакванията по член 3 на Конвенцията, свързани с условията на лишаване от свобода¹¹.

След последващото развитие в практиката на националните съдилища обаче, в пилотното си решение Нешков и други срещу България, Съдът приема, че с оглед на начина, по който се е развила в последните години съдебната практика на българските съдилища по част 1 от Закона от 1988 г. във връзка с условията на лишаване от свобода, такива производства вече не могат да се разглеждат като ефективно национално средство за защита по отношение на исковите, че такива условия са нарушение на член 3 от Конвенцията.

Принципите на конвенцията, които трябва да бъдат адресирани от ефективното компенсаторно средство за защита¹²:

◊Процедурни изисквания, засягащи компенсаторната процедура

- Да не се поставя прекомерна тежест на доказване върху жалбоподателя.
- Придържане към принципа за справедливост (член 6 § 1 от Кон-

10. Христов срещу България (решение по допустимост), № 36794/03, 18 март 2008 г.; Кирилов срещу България, № 15158/02, §§ 43-48; Шишиманов срещу България, № 37449/02, §§ 58-62, 8 януари 2009 г.; Титови срещу България, № 3475/03, § 34; Симеонов срещу България, № 30122/03, §§ 43-47, и Георгиев срещу България (решение по допустимост), № 27241/02), въпреки че в някои случаи това средство за защита е било неуспешно като резултат от формалния подход на българските съдилища (Йовчев срещу България, № 41211/98; Илиев и други срещу България, №№ 4473/02 и 34138/04; Радков срещу България (№ 2), № 18382/05)

11. С оглед на чисто компенсаторния му характер – само ако предполагаемото нарушение е приключило, тъй като засегнатото лице вече е било освободено или поставено в условия, съответстващи на член 3.

12. Виж Обучителната програма за магистрати върху забраната за изтезания, нечовешко и унижително отношение (с фокус върху условията в затворите, оценка на жалбите на затворниците и присъждане на обезщетение), изготвена от Цвета Желязкова, Джим Мърдок, Ивана Роаня, стр. 37

- венцията) – включително изискването за разумен срок, непрекомерна тежест върху лишения от свобода по отношение на разходите;
- Не се изисква да се уставява дали конкретни длъжностни лица са ангажирани в неправомерното поведение, тъй като лошите условия на лишаване от свобода не е необходимо да се дължат на неуспехите на отделните длъжностни лица, а често са продукт на по-широкообхватни фактори.
 - В случай, че условията не отговарят на изискванията по член 3 – презумпция за настъпване на неимуществени вреди;
 - В случай на нарушение на член 3 от Конвенцията – подходящо парично обезщетение, достъпно за всеки настоящ или бивш затворник.
 - Не следва да се очакват отрицателни последици за затворниците, използващи този механизъм;
 - Искът за обезщетение е ефективно национално средство за защита по отношение на предполагаемо лошите условия на лишаване от свобода само ако жалбоподателят е бил освободен или поставен в условия, отговарящи на член 3.

Важно е да се подчертае, че в случаи, в които оплакването на национално ниво е по член 3 от Конвенцията, съответната власт трябва да разгледа същността на жалбата по Конвенцията, като разгледа действията или бездействията, за които се твърди, че водят до нарушение на този член, и да реши делото в съответствие с принципите и стандартите, заложи от ЕСПЧ в съдебната му практика. Простата препратка към член 3 в решенията на национално ниво не е достатъчна – делото трябва в действителност да е било разгледано съобразно стандартите, произтичащи от съдебната практика на Съда.

Следвайки тези принципи и съображения, с последните промени в ЗИНЗС е разработен и въведен нов компенсаторен механизъм. .

ПРОЦЕДУРА ПО ГЛАВА СЕДМА ОТ ЗИНЗС

Това е специална процедура по отношение на общата процедура по част 1 от Закона за отговорността на държавата и общините за вреди от 1988 г.

Целта на процедурата – чл. 284 (1) – е да се ангажира отговорността на държавата за вреди, причинени на лишените от свобода и задържаните под стража от специализираните органи по изпълнение на наказанията поради нарушения на член 3 от ЗИНЗС.

Компетентен съд – административният съд по мястото на увреждането или по настоящия адрес на увредения срещу органите по чл. 284, ал. 1, чиито актове, действия или бездействия са причинили вреди – правото на избор е на жалбоподателя.

Процедура:

1. Общи процедурни правила – глава 11 от Административнопроцесуалния кодекс;
2. Задължително участие на прокурор;
3. Разходи – проста държавна такса, която се дължи от жалбоподателя, предварително не се плащат разноски; съдебните разноски се плащат от жалбоподателя само в случай, че искът се отхвърли изцяло, при оттегляне или при отказ от иска; в случай, че жалбата е основателна дори само отчасти, жалбоподателят има право да получи платената държавна такса и съдебните разходи като цяло.

Тези разпоредби отразяват препоръките на ЕСПЧ в съдебната му практика, че компенсаторните процедури в случай на условия на задържане и лишаване от свобода, които не отговарят на изискванията по член 3 на Конвенцията, трябва да съответстват на изискванията за справедлив процес по член 6 на Конвенцията, включително като се предостави достъп до съд.

4. Специални правила по отношение на прилагането с обратна сила на процедурата - § 47 - § 49 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗИНЗС;

Доказателствени правила и средства:

1. Установява се специално правило – чл. 284 (3) от ЗИНЗС – в случай, че специализираният орган по изпълнение на наказанията не осигури цялата необходима информация за правилното установяване на фактите по случая, изискана от съда – съдът може да смята съответните факти за доказани;
2. Съдът има правото да призове по своя инициатива длъжностни лица от мястото на лишаване от свобода и всички други лица, чието свидетелстване може да помогне за уточняване на фактите по случая;
3. Презумпция за неимуществени вреди – член 284 (5) от ЗИНЗС; следва препоръките на ЕСПЧ в решението Нешков и други, като по този начин осигурява на националните съдилища сериозна основа за взимане на решения по дела, в които има нарушение на член 3 от Конвенцията;
4. Специално правило за установяване на фактите – член 284 (2) от ЗИНЗС, съдът следва да вземе предвид кумулативното въздействие върху лицето на условията, в които то е изпълнявало наказанието лишаване от свобода или задържането под стража, продължителността, както и други обстоятелства, които имат значение за правилното решаване на спора;

ПАРИЧНОТО ОБЕЗЩЕТИЕ С ОГЛЕД СЪДЕБНАТА ПРАКТИКА НА ЕСПЧ

“...Нещо повече, размерът на компенсацията, която може да бъде получена по отношение на неимуществени вреди, не трябва да бъде неразумен в сравнение с присъжданията за справедливо обезщетение, определени от този Съд по силата на чл. 41 от Конвенцията в подобни случаи. Принципите, изложени от Съда в параграф 299 по-долу, могат да служат като насоки в това отношение. Трябва да се подчертае в тази връзка, че правото да не бъдеш подложен на нечовешко или унижително отношение е толкова фундаментално, че вътрешният орган или съдът, който разглежда делото, ще трябва изключително добре да мотивира решение, с което се присъжда по-ниско или се отказва присъждане на обезщетение за претърпени неимуществени вреди (виж Ананиев и други, цитирано по-горе, § 228- 30).”¹³

Принципите, очертани от Съда:

- Кумулативният ефект от специфичните условия на лишаване от свобода върху засегнатото лице;
- Продължителността на периода от време, прекаран от засегнатото лице в тези условия;
- Личната ситуация (лишени от свобода с увреждания, с други здравословни проблеми, други персонални особености).

Следвайки това, могат да се използват няколко критерия, когато се определя сумата на паричното обезщетение за неимуществени щети¹⁴:

- Прилагане на нововъведената презумпция за настъпване на неимуществени вреди в случай, че се констатира, че условията на лишаване от свобода не отговарят на изискванията по член 3 от Конвенцията;
- Определяне на точната сума на присъжданото обезщетение в случай на лоши условия на лишаване от свобода, като съдебната практика на ЕСПЧ се използва като насока.

13. Делото на Нешков и други срещу България (дела №№ 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 и 9717/13), пар. 288.

14. Виж Обучителната програма за магистрати върху забраната за изтезания, нечовешко и унижително отношение (с фокус върху условията в затворите, оценка на жалбите на затворниците и присъждане на обезщетение), изготвена от Цвета Желязкова, Джим Мърдок, Ивана Роаня, стр. 42

ЧАСТ IV

ДРУГИ ПРОМЕНИ В ЗИНЗС СЛЕД ПИЛОТНОТО РЕШЕНИЕ НЕШКОВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

1. ПРОМЯНА на член 3 от ЗИНЗС¹⁵

Новоприетата редакция на член 3 от ЗИНЗС забранява изтезанията, жестокото, нечовешко или унижително отнасяне, утвърждава, че лишаването от свобода в лоши условия също възлиза на такова отнасяне, и дава неизчерпателен списък на обстоятелствата, които представляват такова отнасяне (член 3 (2) от ЗИНЗС). Тази дефиниция следва текста на член 3 от Конвенцията, като оставя настрана предишното разбиране на закона.

Дефиницията следва да служи като ясна насока за затворническата администрация, прокурорите и съответните съдилища за това кога условията на лишаване от свобода отиват отвън нормалната степен на страдание, която е присъща на лишаването от свобода. Тя е в съответствие с абсолютната забрана в член 3 от Конвенцията¹⁶.

2. ВЪВЕЖДАНЕ НА РАЗПОРЕДБАТА НА ЧЛЕН 43 (4) ОТ ЗИНЗС¹⁷

Чрез тази нова разпоредба минималните стандарти на КПИ за минималната жилищна площ на спалното помещение на лишения от свобода се въвеждат като обвързващ национален закон. Чрез новостановената база данни на ГДИН върху капацитета на местата за лишаване от свобода, съответните административни съдилища могат да извършат ефективно отсъждане, като преглеждат оплаквания, засягащи пренаселването¹⁸.

15. Чл. 3. (Изм. - ДВ, бр. 13 от 2017 г., в сила от 07.02.2017 г.) (1) Осъдените и задържаните под стража не могат да бъдат подлагани на изтезания, на жестоко, нечовешко или унижително отношение.

(2) За нарушение на ал. 1 се смята и поставянето в неблагоприятни условия за изтърпяване на наказанието лишаване от свобода или задържането под стража, изразяващи се в липса на достатъчно жилищна площ, храна, облекло, отопление, осветление, проветряване, медицинско обслужване, условия за двигателна активност, продължителна изолация без възможност за общуване, необоснована употреба на помощни средства, както и други подобни действия, бездействия или обстоятелства, които уронват човешкото достойнство или пораждат чувство на страх, незащитеност или малоценност.

16. Делото на Нешков и други срещу България (дела №№ 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 и 9717/13), пар. 230

17. (4) Член 43 (4) (Нова - ДВ, бр. 13 от 2017 г., в сила от 07.02.2017 г.) Минималната жилищна площ в спалното помещение за всеки лишен от свобода не може да е по-малка от 4 кв. м. Главна дирекция "Изпълнение на наказанията" поддържа актуална база данни за капацитета на местата за лишаване от свобода.

18. Виж Част II – Процедура според Глава шеста от ЗИНЗС

3. ПРАВОМОЩИЯ НА СЪДИЛИЩАТА ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕРКИ СРЕЩУ ПРЕНАСЕЛВАНЕТО:

ПРЕМЕСТВАНЕ НА ЗАТВОРНИЦИ – преместванията като цяло са във властта на затворническата администрация.

- Преместване от един затвор в друг – по силата на заповед на главния директор, когато, *inter alia*, има пренаселване (член 61 (1), т.5 от ЗИНЗС).
- Преместване от затвор в затворническо общежитие от закрит тип – по силата на заповед на съответния началник на затвор (включително по искане от затворника)

И в двата случая заповедта може да бъде оспорена пред административния съд от затворника или прокурора. Решението на административния съд е окончателно.

- Преместване от затворническо общежитие от открит тип в затвор или затворническо общежитие от закрит тип – по силата на съдебно определение след предложение от началника на затвора и въз основа на поведението на затворника (член 65 от ЗИНЗС)

4. КОМПЕТЕНЦИИ НА СЪДИЛИЩАТА ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕРКИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА „СПЕЦИАЛНИЯ РЕЖИМ“ НА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА

„Специалният режим“ следва да се налага от съда, произнесъл присъдата за период от една година и подлежи на периодично преразглеждане от началника на затвора не по-късно от една година след предишния му преглед (член 198 от ЗИНЗС).

Заповедта на началника на затвора (за промяна на режима или продължаване на неговото прилагане) може да бъде оспорена пред административния съд.

Решението на административния съд е окончателно.

Лишените от свобода, поставени под специален режим, могат да участват в общи дейности по силата на заповед от началника на затвора (член 198 (4) и (5)¹⁹).

19. Харакчиев и Толумов срещу България (дела №№ 15018/11 и 61199/12), пар. 204

Този документ е съставен в рамките на проект "Подкрепа за изпълнението на решенията на Европейския съд за правата на човека и стандартите и препоръките на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание за България (затворническа реформа)". Мненията и гледните точки, изразени в тези документи, са на авторите в тяхното качество като независими консултанти и не отразяват задължително гледната точка на донорите или на Съвета на Европа.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE